

A szlovákiai magyar közösség létszáma és területi mintázata a 2021. évi népszámlálás alapján

The size and territorial pattern of the Hungarian community from Slovakia based on the 2021 census

Horbulák, Zsolt

Pozsonyi Közgazdaságtudományi
Egyetem,
Nemzetgazdasági Kar
E-mail: horbulak@gmail.com

Demeter, Gábor

ELKH Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Történettudományi Intézet
E-mail: demeter.gabor@abtk.hu

Kulcsszavak:

szlovákiai magyarság,
népszámlálási statisztika 1910–2021,
területi mintázat,
népességfogyás

A tanulmány a Szlovákiában élő magyarság létszámának változását elemzi a népszámlálások alapján, különös tekintettel a 2021-ben megtartott népszámlálás eredményeire. A több mint egy évszázados számsorok alapján a magyarság létszáma és aránya Szlovákiában folyamatosan, 1990 után pedig rohamosan, 30 év alatt 150 ezer fővel, a közösség közel negyedével csökkent. A kétségtelenül rosszabb népesedési mutatók mellett ebben 1960 előtt az államhatalom nemzetiségi jogokat csorbító törekvéseinek volt nagyobb szerepe, míg 1960 és 1990 között még az antidemokratikus viszonyok közepette sem csökkent a magyarság létszáma (csak aránya). Napjainkra a társadalmi feszültség enyhülése is csak lassítani tudta a felerősödött fogyási tendenciát, mely hosszú távon oda vezetett, hogy a magyarság aránya az 1920 körüli egy-negyedről száz év alatt 8% alá csökkent. Ennek területi és településföldrajzi jellegzetességeit, ütemét térképeken és táblázatokban is ismertetjük.

The study analyses the change in number of Hungarians in Slovakia based on official census data from 1910 to 2021, with a special focus on the latest census of 2021 and on the territorial patterns of the changes. Official census data prove that the number and proportion of Hungarians continuously decreased in the last 100 years with the exception of the period between the 1960 and the 1990s, this trend even accelerated after the democratic transition and the independence of Slovakia in the 1990s. Nowadays, even the easing of social tension could only slow down the intensified trend of weight loss, which in the long term led to the Hungarians' share falling from one quarter around

Keywords:
Hungarians from Slovakia,
census statistics 1910–2021,
territorial pattern,
population decline

1920 to less than 8% in a hundred years. Whereas prior to the regime change the tendencies of the state (to diminish the number of minorities) were responsible for the actual decrease – beside the worsening of demographic indicators –, after 1991 the accelerating assimilation due to mixed marriages, education fuelled the process – while demographic indicators continued their deterioration under the democratic circumstances. This resulted in the decrease of the Hungarian population from 25% in the 1920s to 7,75% by 2021.

Beküldve: 2022. február 18.

Elfogadva: 2022. szeptember 19.

Bevezetés

1918 késő ősztől a felső Magyarország területén élő magyarság váratlanul egy teljesen más, előre nem tervezett élethelyzetben találta magát (Hajdú 2020). Egy idegen ország állampolgára lett, amely, noha a Magyar Királyság utódállama volt, annak örökségét megtagadta. Csehszlovákia egyik célja az volt, hogy magyar nemzetiségű lakosainak nyelvhasználatát korlátozza, a közösség jogait szűkítse. Annak ellenére, hogy az első világháború után néhány győztes állam megtagadta, Csehszlovákia ratifikálta Saint-Germain-en-Laye-ben megkötött békeszerződés több olyan cikkelyét is, amely más faji, vallási és nyelvi kisebbséghez tartozó állampolgárok helyzetét taglalták. (Popély 1995: 39–40., 44–47. o.). Az impériumváltás után a magyarság egy része áttelepült a megmaradt Magyarországra (Popély 1995, Bereznay 2020). A második világháború után ez megismétlődött (Vadkerty 1993). Ezek az események jelentősen csökkentették a Szlovákiában élő magyarok létszámát. 1945-ben a csehszlovákiai magyarság a kollektív bűnösség elve alapján a jogfosztottság állapotába jutott. Helyzete a kommunista hatalomátvétel után kezdett javulni: kétszintű iskolarendszer, anyanyelvi sajtótermékek és számos társadalmi szervezet segítette a magyar kisebbség identitásának fejlődését. A rendszerváltás utáni Szlovákia alkotmányában a 33. és a 34. cikkely foglalkozik a nemzeti kisebbségek jogaival [1]. *A nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény* [2] 1998-ban lépett hatályba. A nemzetiségi kisebbségek nyelvhasználatáról 1999-ben alkottak törvényt, melyet négy alkalommal módosítottak, a legutóbbi változat 2021-től hatályos.

Az önmaguk eltérő mivoltát tudatosító nemzeti kisebbségek célja az identitásuk megőrzése, a melyet az említett történelmi és jogi keretek mellett demográfiai (szaporulat, migráció, házasságkötés stb.) és kulturális viselkedés is befolyásol. A népesség változásait figyelemmel kísérő népszámlálások a kisebbségek számára is rendkívül fontosak, mivel számos, nemzetiséget érintő, törvényben szabályozott jog a kisebbség létszámától, illetve arányától függ. Ez különösen helyi, települési szinten

döntő fontosságú, ugyanis a megfelelő arányokat a népszámlálások eredményei alapján határozzák meg.

A szlovákiai magyarság körében a demográfiai viszonyok egyik kiemelkedő szakértője (Durdík Ladislav) kutatási eredményeit immár harminc éve követhetjük (Gyurgyík 1993, 1994, 2004a, 2006). Népszámlálásokra épülő munkái Szlovákia déli, jelentős magyar lakossággal rendelkező járásaira összpontosítanak. A vizsgált témakör szociológiai irányú megközelítését lásd Lampl (2007, 2012). Az identitással, a népcsoport létszámának változásával szorosan összefügg a magyarság nyelvhasználat, melynek elemzésével a rendszerváltozást követően foglalkozott a szakirodalom (Lanstyák 1998, 2000, Szabó Mihály–Lanstyák 2011). Néprajzi szempontból a felvidéki magyarság sokszínűségéről lásd Lízka (2002). Napjaikban Fazekas–Huncík (2006) a Szlovákiában élő magyarság életét, az egész népcsoport helyzetét vizsgálja.

A szlovákiai magyarság létszámának 1921 és 1991 közötti változása

Demográfiai szempontok

A tanulmány első részében azt vizsgáljuk, hogy Csehszlovákia létrejötte óta a különféle elvek, módszerek alapján Szlovákia területén tartott népszámlálások során hogyan változott a magyarság létszáma, területi mintázata és települési-etnikai aránya. Felvázoljuk továbbá a legfontosabb változásokat a népszámlálás lebonyolításának folyamatában, és ismertetjük a 2021. évi népszámlálás magyarsággal kapcsolatos legfontosabb eredményeit.

Csehszlovákia 1918. évi megalakulása alapvetően etnikai okokkal magyarázható: az Osztrák–Magyar Monarchiában a nemzetiségi elnyomás olyan mértékű volt, hogy teljesen ellehetetlenítette a nem magyar nemzetiségű népcsoportok politikai és kulturális fejlődését. A nemzetiségi kérdés az ország egész fennállása alatt a belpolitika, a történettudomány és közgondolkodás egyik legmeghatározóbb témájává vált (Butvin 1982, Mésáros 1995, Hučko 1998, Holec 2012).

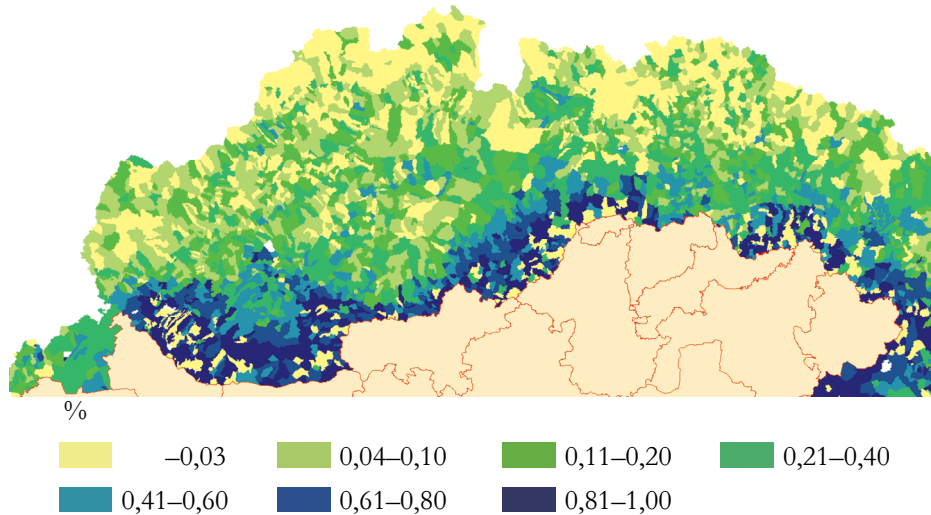
A magyar nemzetiségi politikával kapcsolatos egyik leggyakoribb kritika, hogy a történeti Magyarországon megtartott népszámlálások nem hitelesek, mivel a tömegek csak kényszerből, vagy adaptációs stratégia részeként vallották magukat magyar anyanyelvűnek (Lakatos 2011). (1880 és 1910 között a magyar népszámlálások nem a nemzetiségre kérdeztek rá, szemben a későbbi csehszlovák népszámlálásokkal).¹ Ez leginkább a városok esetében (Keményfi [2002] szerint lásd Jászó, az „enikai kaméleon” esetét) és a magyar nyelvhasználat rohamos terjedésében mutatkozott meg (1–2. ábra). A Csehszlovákia megalakulása után tartott népszámlálások egyik kihirdetett célja ezért az elmagyarosított lakosok „visszaszlovákosítása” volt (Vadkerty 1993, Šutaj 1996). Ez a Csehszlovákiában megtartott népszámlálásokban is megjelent (Mésáros 1995 – részletesen lásd a továbbiakban).

¹ Az 1920 előtti Magyarországon a zsidóság nem nemzetiségnek, hanem felekezetnek minősült, így az anyanyelv alapján a zsidók döntő többsége, Máramaros kivételével, magyarnak vallotta magát. Ez több mint 960 ezer embert jelentett, akik elsősorban a városokban torzították a magyarságnak kedvező irányba az etnikai viszonyokat.

1. ábra

**A magyarul tudó nem magyarok aránya a nem magyar anyanyelvűek közül
1910-ben (1=100%)**

The proportion of non-Hungarians who speak Hungarian among
non-Hungarian native speakers in 1910 (1=100%)

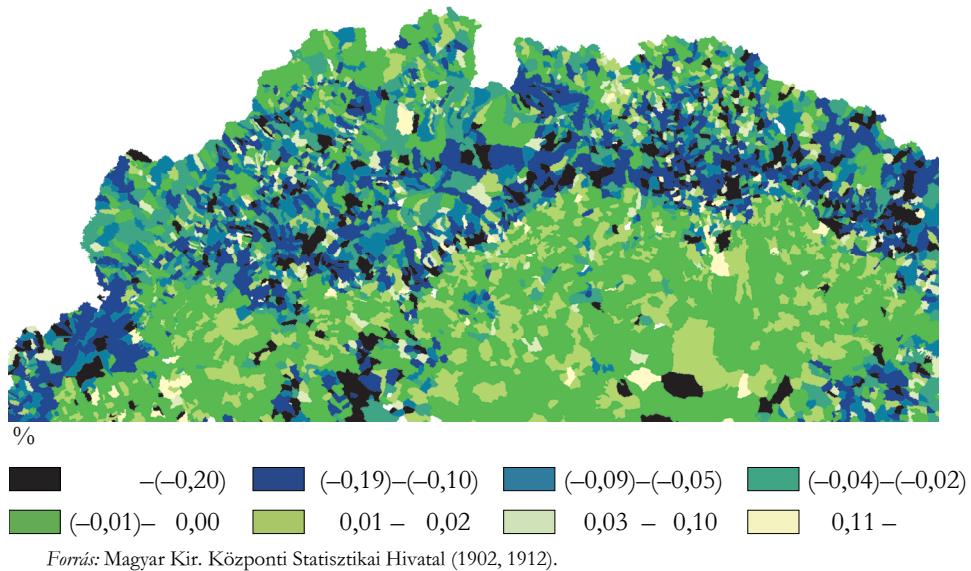

Forrás: Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal (1912).

2. ábra

A magyarul nem tudók arányának 1900 és 1910 közötti változása, 1 = 100%

Change in the proportion of those who do not speak Hungarian
over a period of 10 years (1910%–1900%), 1 = 100%

Csehszlovákia fennállása alatt összesen hét, az önálló Szlovákiában eddig három népszámlálást tartottak. (Az 1941. évi népszámlálás arra az időszakra esett, amikor a Felvidék déli sávja néhány évre visszakerült Magyarországhoz.) Az 1921-től megtartott népszámlálások alapadatait a Melléklet M1. és M2. táblázatai tartalmazzák. Az adatgyűjtés (időben változó) sajátosságait az 1. táblázatban foglaltuk össze.

1. táblázat

Az identitással összefüggő kérdések a szlovák népszámlálási kérdőíveken
Identity-related questions in the Slovak census questionnaires

Év	Népesség	Nemzeti hovatartozás	Vallás	Tudásszint	Kérdőív	Egyéb
1921	jelen levő népesség	nemzetiség	felekezet	írás, olvasás ismerete	egynyelvű	csehszlovák nemzetiség; zsidó nemzetiség
1930	jelen levő népesség	nemzetiség	felekezet	írás, olvasás ismerete	egynyelvű	csehszlovák nemzetiség; zsidó nemzetiség
1950	jelen levő népesség	nemzetiség	felekezet	iskolai végzettség	egynyelvű	
1961	lakónépesség	nemzetiség, anyanyelv	–	iskolai végzettség	egynyelvű	
1970	lakónépesség	nemzetiség, anyanyelv	–	iskolai végzettség	egynyelvű	
1980	lakónépesség	nemzetiség, anyanyelv	–	iskolai végzettség	egynyelvű	
1991	lakónépesség	nemzetiség, anyanyelv	felekezet	iskolai végzettség	egynyelvű	önbevallás, választható roma, sziléziai, rutén nemzetiség
2001	lakónépesség	nemzetiség, anyanyelv	felekezet	iskolai végzettség	egynyelvű	önbevallás, választható roma, sziléziai, rutén nemzetiség
2011	lakónépesség	nemzetiség, anyanyelv	felekezet	iskolai végzettség	kétnyelvű	önbevallás, választható roma, sziléziai, rutén nemzetiség
2021	lakónépesség	nemzetiség, anyanyelv	felekezet	iskolai végzettség	kétnyelvű	elektronikus kitöltés; második nemzetiség megadásának lehetősége

Forrás: www.statistic.sk alapján saját szerkesztés.

Az első, a nemzetiségi hovatartozást is feltérképező lakossági összeírásra 1919. augusztus 20-án került sor, néhány héttel azután, hogy konszolidálódtak az új ország belső viszonyai, és véget értek a felvidéki harcok Magyarország és Csehszlovákia

között. (A rendkívüli összeírás végrehajtását eredetileg márciusra tervezték, de a harcok miatt ezt el kellett halasztani.) Az összeírás nemzetiség szerinti eredményei a következők (Popély 1995, 148–149. o.):

- csehszlovák: 1 954 446 fő, 66,86%
- magyar: 689 565 fő, 23,59%
- német: 143 466 fő, 4,91%
- rutén: 81 332 fő, 2,78%
- egyéb: 54 405 fő, 1,86%.

Ezek a létszámok és arányok azt mutatják, a volt Felsőmagyarország etnikai arculatának változása már háromnegyed évvel az impériumváltás után megindult. A magyarság részaránya a kialakuló Csehszlovákia keleti felén, Szlovákiában, az új határookra számítva az 1910. évi 30,5-ről 23,5%-ra süllyedt, miközben a szlovákoké 57,2-ről 66,6%-ra emelkedett (Popély 2003).

A Csehszlovák Köztársaság fennállásának ideje alatt 1921-ben és 1930-ban tartottak népszámlálást. Az 1921. évi népszámláláson „a számlálóbiztosok önkényes eljárásának lehetőségét az is növelte, hogy míg a cseh országrészekben a számlálóíveket maga a megszámlált lakosság tölthette ki, addig Szlovákiában és Kárpátalján az összeírási ívek kitöltésére csakis a számlálóbiztosok voltak jogosultak” (Popély 1989: 51. o.). Magyar részről így számos visszaélést jelentettek, továbbá nehezményezték a zsidó nemzetiség felvételét is a listára.

A csehszlovák nemzetiség arányának növekedése a szlovák többségű vidékeken és városokban volt kiemelkedő. Popély Gyula (1989: 51. o.) az 1930. évi népszámlálás kapcsán rámutatott, hogy „még mindig vannak nemzetiségi szempontból teljes közömbösséget tanúsító falvak, amelyek lakói előtt a *nemzetiség nemzetpolitikai értelemben ismeretlen fogalom*”. A magyar sajtó és a magyar politikai képviselő 1930-ban már határozottan buzdított a magyar nemzetiség bevallására, mivel a 20%-os arány egy adott településen garantálni tudta a kisebbségi nyelv hivatalos használatát. Az esemény lebonyolítása idején a magyar sajtó ekkor is több visszaélésről számolt be. Ennek a népszámlálásnak az eredménye az volt, hogy a „csehszlovák” nemzet 10,55, a németek aránya 3,46, az oroszok, ukránok és rutének 9,01, a lengyelek 7,57, a zsidóké 3,40, valamint az egyéb nemzetiségek létszáma pedig 115,20%-kal nőtt, csökkenés csak a magyarság esetében volt (-7,08%).

A második világháború a szlovákiai magyarság számára tragikus következményekkel járt. A háború után a népcsoport egy időre elvesztette állampolgári jogait, és a burkolt „visszaszlovákosítási” törekvések hivatalosan állami szintre emelkedtek (Janics 1992). A cél az volt, hogy a magyarság létszáma a lehető legalacsonyabb legyen. Az előző népszámláláshoz képest az országban élő magyarok létszáma mintegy negyedmillió fővel zuhant.

A következő népszámlálásra 1961-ben került sor, melynek eredménye kellemes meglepetést hozott. A magyarság létszáma ismét meghaladta a félmillió főt. Bebizonyosodott, hogy 1950-ben a magyarok jelentős része csak az állami erőszak hatására

vallotta magát szlováknak, és a politikai helyzet konszolidálódása után újra vállalni merete a magyarságát.

Az 1970. évi – a magyarság szempontjából ismét sikeresnek tekinthető – népszámlálás szerint 33 ezer fővel emelkedett a magyarság létszáma. Létszámuk mintegy kétezer fővel magasabb a népmozgalmi adatok szerintinél, vagyis még ekkor is voltak olyanok, akik a második világháború utáni meghurcoltatás ellenére már vállalni merték nemzetiségüket. A magyarság országos aránya azonban már így is 0,2%-kal csökkent, 12,2%-ra.

Az 1980. évi népszámlálás szerény mértékű emelkedést mutatott, hét és fél ezer fővel nőtt a magyar nemzetiséget bejelölők létszáma. A demográfiai számítások alapján azonban a növekedésnek magasabbnak kellett volna lennie. Hasonlóan értékelhetők az 1980 és 1991 közötti időszak alatti változások is, mivel 1991-ben szinte azonos létszámot jegyeztek fel. Az 567 ezres létszám inkább azért volt csalódás,² mivel a magyarság egyes képviselőinek részéről az 1961. évihez hasonló volt a várakozás, miszerint a nehéz idők, a pártállami elnyomás után majd újra sokan be fogják vallani magyar identitásukat (Gyurgyík 1994: 13–15. o.).

Az 1970-es és 1980-as évek generációját a csehszlovák társadalomtörténet „husáki³ gyermekek”⁴ nevezi. A prágai tavasz utáni társadalmi konszolidáció egyik megnyilvánulása a családtámogatás bővülése volt. A születések számának emelkedését az állami ösztönzők mellett a háború utáni generáció szülőképes korba való kerülése is segítette⁴ (Rámišová 2013). Ez, a husáki „normalizációs időszak” (1969–1989) volt a szlovákiai magyarság életében az egyetlen, amikor – a soraikban is növekvő születésszám következtében – létszáma is emelkedni tudott. Ugyanis mind a két világháború utáni évtizedben, mind pedig a rendszerváltozás után, noha eltérő okokból, de a felvidéki magyarok létszáma jelentősen csökkent (1–2. ábra).

2. táblázat

Természetes szaporodás Szlovákiában Natural population increase in Slovakia

	(‰)						
Megnevezés	1955–1959	1960–1964	1965–1969	1970–1974	1975–1979	1980–1984	1985–1989
Országos	16,13	12,86	9,58	9,86	10,91	8,27	6,16
Magyarság	13,41	8,14	5,54	5,24	6,01	4,64	3,36

Forrás: Gyurgyík (1994: 129., 133. o.).

A husáki időszak sajátossága, hogy a magyarság természetes szaporulata – a létszámnövekedés ellenére – elmaradt a többségi nemzetétől (2. táblázat), így a ma-

² Érdemes viszont megjegyezni, hogy Magyarország lakossága ezekben az évtizedekben már csökkenésnek indult. 1970-ben Magyarországnak 10 322 099 lakosa volt, 1980-ban 10 709 463, de 1990-ben már csak 10 374 823 (KSH 1996: 43. o.). Ehhez képest a szlovákiai magyarság létszámának változása nem is olyan nagymértékű.

³ Gustáv Husák 1975 és 1989 között Csehszlovákia államfője volt.

⁴ Magyarországon a politikai konszolidáció mellett kiemelték, hogy az 1950-es évek abortuszt tiltó, Ratkó-korszakában születettek gyermekeihez köthető az 1970-es évekbeli születési csúcs.

gyarság aránya ekkor is csökkent. A természetes szaporodás dinamikája egyre nagyobb mértékben elmaradt az országostól, 1970 után „beállt” annak felére, miközben a többségi nemzet természetes szaporodása is esett.⁵

Az évszázados népességi adatok alapján a felvidéki magyarság története három demográfiai szakaszra bontható. A világháborúk után óriási népességcsökkenést szenvedett el mind létszámban, mind arányban, melyet részben a migrációs veszteség okozott. A szocializmus időszakában javulás állt be: az 1950-es „visszaszlovákosítás” jobbára csak formális volt, a szülőföldön való maradás igénye szülte makroszociális stratégia. Ez a folyamat azonban a bársonyos forradalom⁶ utáni plurális demokrácia időszakában ismét megtört, majd gyorsuló identitásvesztésbe csapott át.

A vizsgált időszakban közbeszéd tárgya volt, hogy a magyarság számottevő része a népszámlálási adatokat nem tekintette valósnak. Az 1980-as években előfordult 700, akár 800 ezres, sőt, akár ennél is nagyobb létszámú felvidéki magyarság említése is. Akkoriban azokban a városokban is lehetett magyar beszédet hallani és használni, ahol a magyar lakosság létszáma a népszámlálás szerint statisztikailag alacsony volt. Ez a statisztikákban is megjelent, ugyanis a magyar nyelvűek létszáma a magukat magyar nemzetiségűnek vallókénál magasabb volt.

Területi szempontok

A szlovákiai magyarság szempontjából fontos területi mintázatának és – területi autonómia és kollektív jogok híján – ezzel kapcsolatosan az ország mindenkori közigazgatási felosztásának vizsgálata. Mezei (2005, 2008) szerint Csehszlovákia megalakulása után a homogén nemzetállam kialakításához segítségül hívták a közigazgatást is. „Mivel a szlovákság nemzeté válása gyenge előzmények után ténylegesen a 19. század második felében kezdődött, irodalmi nyelvük, önálló nemzetiségük elfogadtatása pedig szláv testvérnemzeteik részéről is vitás volt, emiatt politikai értelemben szükség volt és szükség van ma is egy olyan közös ellenségképre, amely segít ezt az egységet megteremtteni, egybetartani. A szlovák politika mind a mai napig ennek a régi, harcias felfogásnak és cselekvésnek a rabja. Ez fejeződik ki a közigazgatási határok alakításában is.” Mások is rámutatnak arra (Mezei–Hardi 2003, Gulyás 2008), hogy Szlovákia közigazgatási átalakításainak idején az etnikai elvet sohasem alkalmazták pozitívan, éppen ellenkezőleg, a magyar kisebbség szempontjából nagyon hátrányos közigazgatási felosztást teremtettek. Az egyéb szempontok mellett mindig cél volt, hogy minél kevesebb alacsonyabb szintű közigazgatási egység – járás – legyen magyar többségű. A szocialista időszak legnagyobb reformjára 1960-ban került sor, amelynek talán legfontosabb célja a csehszlovák központosítás volt. Ekkor

⁵ Arra azonban rá kell mutatni, és erről a tanulmányban még szó lesz, hogy a nemzetiség választása is jelentős befolyásoló erővel bír a gyermekek nemzetiségének megadásakor, azaz a 2. táblázat adatai a természetes szaporulat rátája mellett ezt is magában foglalják.

⁶ Az 1989. november 17. és december 29. között lezajlott folyamat során Csehszlovákiában a hatalmat a kommunista párt – viszonylag békés keretek között – átadta az emberjogi mozgalomnak.

Szlovákia 6 kerületét 3-ra, 92 járását 33-ra csökkentették. A prágai tavasz⁷ idején egy kisebb módosítással 4 új járást alakítottak ki, valamint a Pozsonyt kerületi szintre emelték. A szlovákiai magyarság szinte teljes mértékben Dél-Szlovákia járásaiban összpontosult. A magyar lakosság létszámának és arányának 1970 és 1991 közötti alakulását a 3. táblázat foglalja össze.

3. táblázat

**A magyarság létszámának és arányának változása Dél-Szlovákiában
1970 és 1991 között**

Changes in the proportion of Hungarians in southern Slovakia
between 1970 and 1991

Járás/város	1970		1980		1991	
	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %
Pozsony	16 038	5,24	18 731	4,93	20 312	4,59
Pozsony vidéki	10 421	7,74	10 312	7,15	10 527	7,24
Dunaszerdahelyi	84 143	89,04	91 452	87,85	95 310	87,16
Galántai	62 568	46,62	62 543	44,38	61 568	42,80
Komáromi	77 277	72,43	79 363	71,91	78 859	72,16
Érsekújvári	62 959	42,37	63 141	41,22	63 747	41,54
Nyitrai	16 631	8,58	14 567	7,08	14 313	6,77
Lévai	42 934	35,73	40 490	33,12	38 169	31,62
Nagykürtösi	15 706	35,13	14 536	31,68	14 384	30,73
Losonci	22 762	24,12	22 893	23,96	22 820	23,77
Rimaszombat	47 310	48,92	46 825	47,47	45 623	46,09
Rozsnyói	23 018	28,02	22 456	26,24	22 497	26,07
Kassa	5 816	4,03	8 070	3,99	10 760	4,58
Kassa vidéki	13 787	13,65	13 800	13,91	16 240	16,36
Tőketerebesi	46 298	40,89	45 801	38,93	46 316	39,08
Összesen	547 668	28,58	554 980	26,35	561 445	25,33
Szlovákia együtt	552 006	12,17	559 490	11,21	567 296	10,76

Forrás: Gyurgyik (1994), KSH (1996).

Ahogy a 3. táblázatban látható, Szlovákiában a magyarság döntő része a déli határ mentén lakott, de többségben csupán két járásban, a Dunaszerdahelyiben és Komáromiban volt. Ez azt jelenti, hogy a járási székhelyek is (központi intézményeikkel együtt) – ismét csak két kivétellel – szlovák többségűek voltak. Az szintén megmutatkozik, hogy ha kismértékben is, de 1970 és 1991 között a magyarság aránya mind-egyik közigazgatási egységben folyamatosan csökkent.

⁷ 1968 januárjától augusztus végéig tartó csehszlovákiai kísérlet az „emberarcú szocializmus” megteremtésére, a politikai, társadalmi és gazdasági élet, a párt és az állam demokratizálására.

A magyarság demográfiai mutatói a rendszerváltozás után

Területi aspektusok

A bársonyos forradalom után a szlovákiai magyar tudományos élet teljesen megújult. Új tudományos intézmények alakultak (somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet, Komáromi Selye János Egyetem, komáromi Etnológiai Központ), illetve jelentősen átalakultak (Közép-európai Tanulmányok Kara a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem keretében), amelyek egyik fő kutatási területe a szlovákiai magyarság társadalmának, ezen belül demográfiai változásának a vizsgálata. 1989 előtt az ilyen irányú tevékenységet az állampárt nem támogatta, így ilyen témájú munkák ritkán láttak napvilágot. Az 1990-es évektől azonban fordulat áll be ebben, és ilyen profilú tudományos lapok (Fórum Társadalomtudományi Szemle, Gömörország), évkönyvek (Acta Ethnologica Danubiana) is megjelentek. A kutatások nemcsak a rendszerváltozást követő évekre irányultak, hanem a korábbi időszakokra is.

4. táblázat

A magyarság létszámának és arányának változása Dél-Szlovákiában a rendszerváltozás után

Changes in the proportion of Hungarians in southern Slovakia

Járás/város	2001		2011		2021	
	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %
Pozsony	16 451	3,6	14 119	3,4	11 297	2,38
Szenci	10 553	20,4	9 134	13,8	8 715	9,01
Dunaszerdahelyi	93 660	83,3	87 349	75,0	85 586	68,65
Galántai	36 518	38,6	32 793	35,0	29 582	31,10
Komáromi	74 976	69,1	66 356	63,8	62 166	61,58
Érsekújvári	57 271	38,3	48 483	33,6	44 066	31,89
Nyitrai	10 959	6,7	9 076	5,7	7 798	4,13
Vágselyei	19 283	35,7	16 717	31,4	14 385	27,94
Lévai	33 524	27,9	28 085	24,3	23 372	21,16
Nagykürtösi	12 823	27,4	10 939	24,0	9 004	21,44
Losonci	20 072	27,7	17 338	23,2	16 580	23,54
Rimaszombat	34 323	41,3	30 516	35,9	31 891	39,53
Nagyrócei	8 992	22,0	7 738	19,2	7 355	19,02
Rozsnyói	18 954	30,6	16 103	25,4	13 559	22,85
Kassa	8 940	3,8	6 382	2,7	5 636	2,46
Kassai	14 140	13,2	11 845	9,9	10 397	8,10
Tőketerebesi	30 425	29,3	28 145	26,5	25 034	24,14
Nagymihályi	12 819	11,7	12 122	10,9	11 471	10,44
Összesen	514 683	24,0	453 240	21,1	417 894	21,09

Forrás: 2001 Gyurgyík (2006: 46. o.), www.statistic.sk alapján saját szerkesztés.

Az önálló Szlovákia megalakulása után néhány évvel ismét átfogó közigazgatási reformot hajtottak végre. A kerületek száma megduplázódott, 8-ra nőtt. **A járások**

száma az országban 72-re nőtt, Kassa 4 és Pozsony 5 járását nem számítva. Általában úgy alakították őket ki, hogy a nagyobb járásokat osztották meg. A reform után azonban a magyar többségű járások száma továbbra is 2 maradt.

A rendszerváltozás után a magyarság létszámának fogyása felgyorsult, és ez nyomon követhető a középszintű igazgatási szinten is. A szórványossá váló vidékeken – a két nagyváros, Zoboralja – a folyamat még inkább előrehaladt, a fogyás még a tömbmagyar területeken, mint a Csallóközben is szembeötlő. Sok járásban a magyarok aránya a csökkenés miatt megközelítette a lélektaninak tekintett 20%-ot. Ez az arány már az első világháború utáni békeszerződésekben megjelent (Szarka 1993: 92. o.) a hivatalos kisebbségnyelv-használat határértékeként, és egészen az ezredfordulóig alapkőnek számított. A jelenleg hatályos nyelvtörvény [3] alapján azonban enyhített ezen a határértéken: a kisebbség nyelvének használata a hivatalos érintkezésben (2. §) ott lehetséges, ahol az „adott községben állandó lakhellyel rendelkező állampolgárai két egymást követő népszámlálás szerint a község lakosságának legalább 15%-át alkotják.” A törvény [3] többek között olyan jogokat biztosít, mint az anyanyelv használata a településen, a település krónikájának vezetése a kisebbség nyelvén, kétnyelvű feliratok stb.

A 4. táblázatban bemutattuk, miként változott a magyarság létszáma és aránya Dél-Szlovákia járásaiban a rendszerváltozás óta eltelt harminc évben. A magyarság létszáma 30 év alatt 150 ezer fővel, több mint 25%-kal visszaesett, melynek okai olyan sokrétűek, hogy magyarázatukra csak kísérleteket lehet tenni.

A szlovákiai magyarság létszámváltozásának demográfiai háttere

A demográfia változások hátterében nem csupán termékenységi tényezők állnak (Lentner–Horbulák 2021). A népcsoport létszámának alakulását befolyásolja a gazdasági helyzet, az államhatalom viszonyulása a népcsoporthoz, a kisebbségi jogok rendszere vagy a népcsoport nyelvének presztízse. A szlovákiai magyarság születésszáma mindenkor elmaradt az országos átlagtól, de a népességfogyás oka mégis mintegy 66%-ban a szlovák – magyar identitásváltás (Gyurgyík 2004b: 175. o.), ugyanakkor empirikus vizsgálatok által kimutatható döntő hatása van a politikai környezetnek is (Gyurgyík 2004a: 90. o.), „hogy a nemzetiségváltási folyamatok irányát elsősorban a makroviszonyok, a nemzetállami keretek határozzák meg.” A következőkben röviden bemutatunk néhány faktort, amelyek hozzájárultak a felvidéki magyarság létszámának a folyamatos csökkenéséhez.

A rendszerváltozás után, ahogy már említettük, a szlovákiai magyar tudományos és közélet jelentősen megélénkült. A magyar politikai pártok támogatásával jelentős lépéseket tettek a közigazgatás decentralizálására, ami segítette a népcsoport megmaradását (Szabó Mihály 2008: 101–102. o.), sok más tényező viszont rontotta a helyzetét. A dél-szlovákiai járások gazdasági helyzete hosszú távon kedvezőtlen. A 16 déli határ menti járás munkanélküliségi rátájának átlaga folyamatosan meghaladja az országos átlagot. A hátrányos helyzetűek átlagos létszáma szintén magasabb, az

úthálózat kevésbé kiépült (Horbulák 2015). Hasonlóan kedvezőtlenek további mutatók is. A déli járásokban többen rendelkeznek alapfokú iskolai végzettséggel és kevesebben felsőfokú műveltséggel, mint az országos átlag. A számítógépes ismeretek terén a déli régiók lakosai az országosnál szintén gyengébb ismeretekkel rendelkeznek (Horbulák 2017).

A „nyelvi tájképről” megállapítható, hogy „még az erős magyar többségű városokban és falvakban [a közttereket] a szlovák nyelv uralja” (Szabó Mihály 2008: 109. o.). A magán és kereskedelmi jellegű feliratok szövege, beleértve a reklámokat, gyakran csak szlovák. Sőt, a magyarországi kereskedelmi szereplők is ezt gyakorlatot követik (Horbulák 2014).

A többségi nyelv, különböző mértékben, de mindenkire hatással van, éljen tömbmagyar területen, nyelvszigeten vagy nyelvi szórványban (Szabó Mihály–Lanstyák 2011: 55–180. o.).

A rendszerváltozás után nemcsak a pozitív, hanem – hullámszó mértékben – a negatív politikai és társadalmi hatások is megélnék. Ez az időszak „táblaháború”, illetve „névháború” néven is maradt meg a köztudatban. Az állam, továbbá bizonyos politikai és társadalmi csoportok hevesen elleneztek a hivatalos magyarnyelvűség bővítését (Zalabai 1995).

A felsorolt hatásokat a szlovákiai magyarság tagjai gyakran negatívan élik meg, ami növeli az identitásváltás valószínűségét. Ennek következtében a fogyás pusztán termékenységi adatok vizsgálatával nem is becsülhető előre. Az adatok alapján a fogyás sokkal kisebb mértékű lenne, de a következő népszámlálás óriási zuhanást mutat. Ennek okát talán további két tényezővel magyarázhatjuk.

A vegyes házasságban élő magyarok részaránya 1931-től 1990-ig fokozatosan emelkedett. Arányuk az 1930-as évek elején 9,4% volt, majd az 1950-es évekre 16,3, az 1960-as évekre 20,1 és az 1980-as évekre 25,9%-ra emelkedett. Az 1990-es években csökkent, de az ezredforduló után újra megközelítette a 30%-ot a vegyes házasságban élő magyarok aránya. „A vegyes családok egy részében a házaspárok egyike a házasságkötés és már az első gyermek megszületése közötti rövid időszak alatt nemzetiséget vált.” A vegyes házasságban nevelkedettek 80%-a a szlovák, 20%-a a magyar nemzetiséggel azonosul (Gyurgyík 2019: 72. o.).

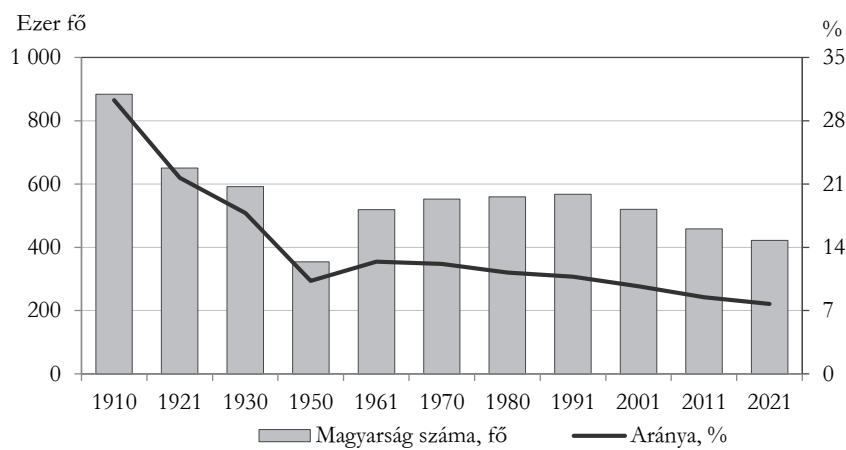
A másik fontos tényező, amely hozzájárul az asszimilációhoz, az a nem anyanyelven folytatott tanulmányok. A jogfosztottság évei után már az 1948/1949-es tanévben megindult a magyar tannyelvű iskolahálózat kiépítése három szinten, és nagyszámú óvoda, alapiskola (általános) iskola és középiskola nyitotta meg kapuit. A magyarság számára jelentős csapást mért az 1970 és 1985 között végrehajtott központosítás, amikor is az országban 1503 alapiskola, köztük 226 magyar tannyelvű szűnt meg, azaz a magyar iskolák 46,12%-a, szemben 39,2%-os országos aránnyal (László et al. 2006: 69. o.). Napjainkban Szlovákiában a gyermekek 5,8%-a jár magyar oktatási intézménybe, ami kisebb a magyarság etnikai arányánál (7,75%). Az elmúlt másfél évtizedben csaknem 50 magyar iskola szűnt meg Szlovákiában

(jelenlegi számuk 244), köztük a 2018-ban bezárt két gimnázium is (Horváth Szomolai 2019).

Az ismertetett tényezők nyomán az utóbbi mintegy évszázad alatt a Szlovákia mai területén élő magyarság létszámának és arányának változását a 3–4. ábra mutatja be.

3. ábra

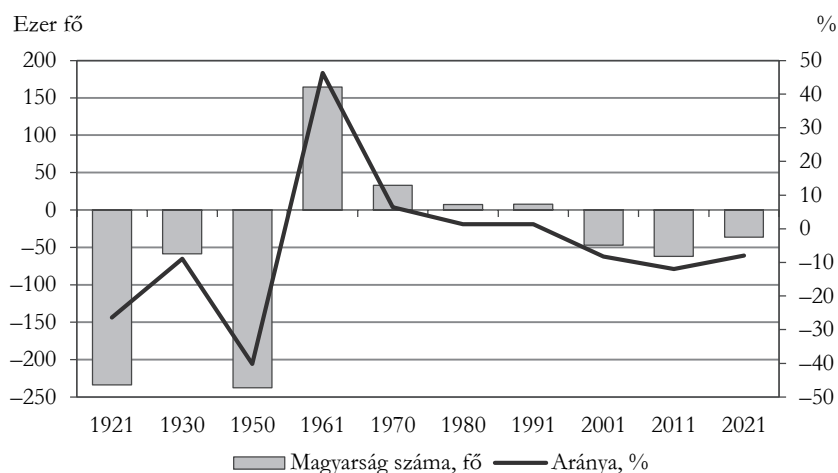
A magyarság létszámának és arányának alakulása a szlovákiai népszámlálásokon
Changes in the number and proportion of Hungarians in the censuses in Slovakia

Az egyes népszámlálások közötti változások mértékét a 4. ábra mutatja:

4. ábra

A magyarság létszámának változása a szlovákiai népszámlálásokon
Changes in the number of Hungarians in the censuses in Slovakia

A magyarság létszámának a népszámlálásokon mért nagy kilengései vélhetően nem magyarázhatók kizárólag demográfia okokkal, ugyanis azokat befolyásolhatják például az államhatalom intézkedései, illetve szubjektív tényezők is (például érvényesülési lehetőség).

A városok sok esetben még több mint fél évszázaddal az impériumváltás után is megőrizték magyar jellegüket, habár a dél-szlovákiai városok inkább a kisvárosok kategóriájába tartoztak, közepesnek talán csak Komárom és Érsekújvár, esetleg Losonc és Léva tekinthető. Igaz, hogy az ország két legnépesebb városa is délen található. A lakossági és nemzetiségi arányok összevetésével megfigyelhető, hogy minél kisebb egy város, annál nagyobb benne a magyarság aránya. Érdekes tény az is, hogy Dél-Szlovákia városainak többségében a rendszerváltás óta csökkent a lakosok létszáma. A helyi magyarság létszámának alakulása szempontjából ez kedvezőtlen, ellenben arányuk ennél kisebb mértékben csökken (miközben a vidékről városba történő bevándorlás mára már kevésbé jellemző).

5. táblázat

Néhány város magyar lakosságának változása
Changes in the Hungarian population of certain cities

Város	1910		1991		2021	
	lakosok létszáma, fő	magyarság aránya, %	lakosok létszáma, fő	magyarság aránya, %	lakosok létszáma, fő	magyarság aránya, %
Pozsony	37 668	35,91	442 197	4,59	475 503	2,38
Szenc	3 915	93,41	14 357	27,83	20 116	11,37
Dunaszerdahely	5 888	98,47	23 236	83,26	23 044	71,94
Galánta	5 988	87,69	16 978	40,58	15 052	27,72
Vágsellye	4 890	87,91	24 776	21,85	21 183	13,09
Komárom	20 608	89,91	37 346	63,58	32 967	53,68
Ógyalla	3 840	98,65	7 790	53,53	7 467	40,69
Nyitra	25 657	49,78	89 969	1,89	78 489	1,01
Verebély	3 630	70,41	9 216	6,71	8 593	2,39
Érsekújvár	16 228	91,43	42 923	31,10	37 791	21,44
Párkány	5 693	98,72	13 347	73,45	9 777	64,43
Léva	10 355	86,90	33 991	15,20	31 974	8,27
Ipolyság	5 398	96,07	8 551	65,05	7 267	57,27
Losonc	14 989	78,82	28 861	16,74	25 902	8,38
Rimaszombat	9 529	87,82	24 771	39,78	22 048	30,99
Tornalja	3 494	98,37	8 125	70,63	6 971	58,34
Rozsnyó	9 553	89,91	18 674	31,24	17 569	18,77
Szepsi	2 197	98,45	8 796	49,14	10 305	28,10
Királyhelme	2 725	98,78	7 963	80,37	7 489	72,12
Nagykapos	1 590	98,24	9 421	63,76	8 799	52,98

Forrás: Gyurgyik (1993: 22–24. o.), www.statistic.sk alapján saját szerkesztés.

A 2021. évi népszámlálás módszertana és eredményei

A 2021. évi szlovákiai népszámlálás új koncepción alapult, ugyanis most először került sor integrált és teljesen elektronikus népszámlálásra, amely az adminisztratív forrásokból származó adatok és a lakosságtól gyűjtött adatok kombinációján alapul. A népszámlálást teljes egészében elektronikusan, papír alapú űrlapok használata nélkül, e-űrlapok segítségével végezték.

A népszámlálást több szakaszban valósították meg, előbb felmérték a lakásállományt, majd népszámlálást tartottak. A népszámlálás eszmei időpontja 2020. december 31. és 2021. január 1. között éjfélkor volt.

A házakat és lakásokat 2020. június 1. és 2021. február 12. között írták össze. Az adatgyűjtést Szlovákia önkormányzatai végezték (a fővárosban, Pozsonyban és Kassán a városi kerületek), a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatalával együttműködve. A lakosság a házak és lakások összeírásában nem vett részt.

A népszámlálást 2021. február 15. és 2021. március 31. között hajtották végre. A lakosságot a www.scitanie.sk honlapon vagy a SODB 2021 mobilalkalmazáson elérhető online kérdőív önálló vagy a közelben tartózkodó személy segítségével történő kitöltésével számlálták össze. A kedvezőtlen járványügyi helyzet miatt módosítani kellett a népszámlálási törvényt, és el kellett halasztani a támogatott összeírást.

A támogatott népszámlálásra 2021. május 3. és június 13. között került sor. A támogatott népszámlálás azon lakosok számára volt hivatott, akiket nem tudtak önálló online kitöltéssel vagy egy közeli személy segítségével megszámlálni, különösen a digitálisan kirekesztett lakosok, idős lakosok esetében. E lakosoknak lehetőségük volt arra, hogy az önkormányzat egyik kapcsolattartási pontján egy helyhez kötött asszisztens segítségével vegyék igénybe a népszámláláshoz, vagy telefonon kérjenek az önkormányzatnál/hívóközpontnál egy mobil asszisztent, aki felkeresi őket az otthonukban.

A népszámlálás különlegessége, hogy az állampolgár két nemzetiséget is megjelölhetett. Az új módszer hatékonyan használta fel a meglévő adminisztratív adatforrásokat, csökkentette a lakosság adminisztratív terheit, javult az összegyűjtött adatok minősége, különösen a teljesség tekintetében, és csökkentek a terepmunka költségei is.

A 2021. évi népszámlálás magyar vonatkozású eredményeit a következőképpen foglalhatjuk össze⁸: a 2927 települést tekintve a magyarok aránya 155 településen haladta meg a 75%-ot; 336-ban éltek abszolút többségben; 478 településen volt a magyarság aránya legalább 15%. Első nemzetiségként a megkérdezettek közül 422 065-an (7,75%) jelölték be a magyart, a saját nemzetiség mellett a magyart (másodikként) megjelölők létszáma az egyes nemzetiségek képviselői körében:

- a szlovák – 29 837,
- roma – 3 592,
- ruszin – 42,

⁸ <https://www.scitanie.sk/vysledky-v-kombinacii>

- ukrán – 96,
- cseh – 198,
- német – 91.

Az eddig felsoroltak mellett további 18 nemzetiséget jelöltek meg. Összesen 34 089-en jelöltek be magyar nemzetiséget másodikként. A magyar nemzetiséget elsőként megjelölők pedig 39 341 esetben adtak meg második nemzetiséget, köztük 19 031 esetben a szlovákokot és 11 402 esetben a romát. Ezek az adatok indirekt módon az asszimiláció/disszimiláció nagyságára is utalnak.

A 2021-es népszámlálás többféleképpen értelmezhető eredményt hozott. A magyarság száma az előző népszámláláshoz képest 36 402 fővel csökkent. Ha azonban beleszámítjuk a másodikként megadott magyar nemzetiséget, a csökkenés csak 1 593 fő. Ha viszont ugyanilyen módon a magukat elsősorban magyarként azonosítók második identitását is beszámítjuk, akkor a különbség újra nagyobb.

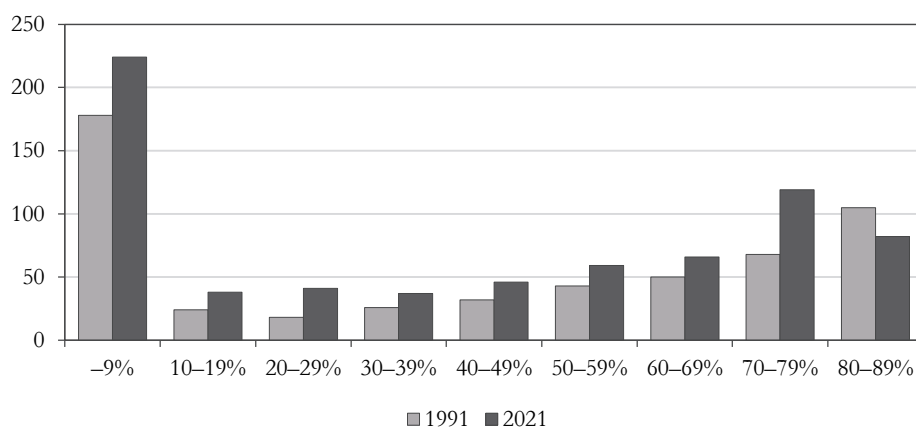
A szlovákiai magyarság területi mintázatának 1991 és 2021 közötti változása

Az 1991 és 2021 között mért 150 ezer fős csökkenés társadalmi-gazdasági okainak vázolására után a regionális jellegzetességeik kimutatásához (vö. 4–5. táblázat járási adatai) először megvizsgáltuk a települések etnikai homogenitását is. A településállománynak a magyarság aránya szerinti decilisekbe osztásával megállapítható, hogy az elmúlt 30 évben hogyan változott a magyar többségű települések homogenitása Szlovákiában (5. ábra).

5. ábra

A magyarok lakta települések számának változása homogenitási fok szerint

Changes in the number of settlements inhabited by Hungarians according to their degree of homogeneity

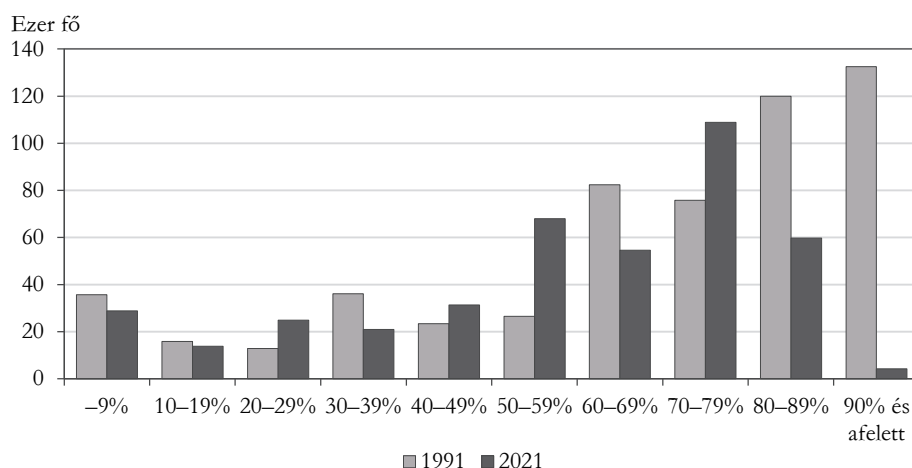
Forrás: www.statistic.sk alapján saját szerkesztés.

1991-ben a 430 magyar többségű településből 170 még 90%-os magyar többséggel rendelkezett, de 2021-ben ez 10 településre zsugorodott. Azaz, míg 1991-ben a magyar többségű települések 40%-ában volt 90% feletti a magyarság aránya, 2021-ben pedig mindössze 3%. A csökkenés nem feltétlenül csak egykategóriás visszaesést jelent, hiszen a 80–90%-os magyar többségű települések száma is 105-ről 82-re zuhant, a 70–80%-os magyarságú települések száma viszont a vizsgált 30 év alatt jelentősen, 68-ról 119-re nőtt. E három kategóriában azonban így is csökkent a magyar települések száma 1991-hez képest, miként összességében az 50% feletti decilisekben is, ahol összesen 100 településsel volt kevesebb 2021-ben, mint 1991-ben. A módusz (leggyakoribb arány) a 90% felettiről két kategóriát zuhant.

6. ábra

A magyar nemzetiségű lakosság megoszlása az etnikai homogenitás foka szerint klasszifikált településeken

The distribution of the population of Hungarian nationality in settlements classified according to the degree of ethnic homogeneity

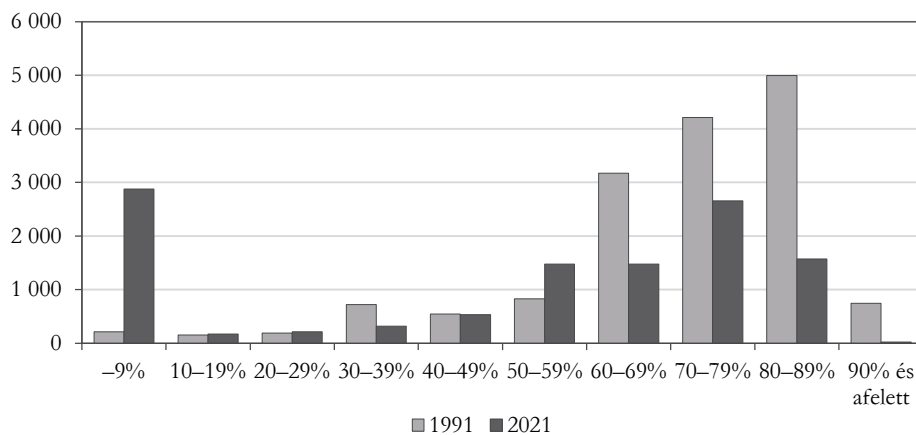
Forrás: www.statistic.sk alapján saját szerkesztés.

Ha a településszám helyett a lakosságszámot vesszük figyelembe (6. ábra), akkor 1991-ben 132 ezer magyar élt a 171 darab 90% feletti magyarságú településen, ami 775 fős átlag. 2021-ben már csak 4262 magyart találunk a 10 darab 90% feletti magyarságú településen. Tehát a homogén közegben élő magyarok aránya a közel 25%-ról 1%-ra esett, miközben közösségeik átlagos mérete is jelentősen, 426 főre csökkent. Míg 1991-ben összesen 250 ezer magyar élt 80% feletti magyarságú településen, addig 2021-ben már csak 64 ezer. Csökkent a települések magyarságának átlagos lélekszáma a 80–90% és 70–80% közötti kategóriában is az 1100 felettiről 727 és 915 főre (7. ábra). Még nagyobb volt az esés a 60–70% közötti magyarságú településeken, ahol a magyarság településenkénti átlagos létszáma 1650 főről 826 főre esett.

(Az e csoportba tartozó települések halmaza természetesen 1991-ben és 2021-ben nem teljesen azonos, így a lélekszám valós csökkenésére és ebből az asszimilációs veszteség mértékére csak akkor következtethetnénk, ha adatainkat azonos településhalmazon vetnénk össze.) Ellenben a magyarok létszáma 615-ről 1 150 főre nőtt az 50–60%-os magyarságú településeken. Ez nem feltétlenül a magyar lakosság tényleges megduplázódásával magyarázható, hanem a lecsúszó, nagyobb méretű települések e halmazba kerülésével, ami arra utal, hogy a magyarság nagyobb közösségeinek (kisvárosok) homogenitása is csökkent. Szintén a városi helyzetre lehet következtetni, hogy a 30–40%-os magyarságú településeken mért 1390 fős átlaglétszámú magyarság száma 564-re esett, ami mögött az áll, hogy az 1991-ben ebbe a kategóriába tartozó, viszonylag nagy települések etnikai felhígulása folytatódott, mind a szlovákok hozzávándorlása, mind a magyar asszimiláció, mind a roma disszimiláció révén, tehát nem feltétlenül „kiürültek“.

7. ábra

A magyarok lakta, decilisekbe sorolt települések átlagos lélekszámának változása
Changes in the average population number of the settlements classified into deciles inhabited by Hungarians

Forrás: www.statistic.sk alapján saját szerkesztés.

Összességében, míg 1991-ben magyar többségű településen 436 ezer magyar lakott az 560 ezerből, addig 2021-ben 295 ezer a 415 ezerből, azaz a korábbi 77%-os arány 71%-ra esett, ami ugyan nem jelentős mértékű, de nem is kedvező. A magyarság összlétszáma csak a 70–80%-os kategóriában nőtt nagymértékben (75 ezerről 109 ezerre, azaz a magyarság hetede helyett immár negyede élt ebben a kategóriában), emelkedett továbbá a 40–50%-os magyarságú településeken a magyarok létszáma 23-ról 31 ezerre, akik tehát helyi többségi közösségből kisebbségivé váltak, és hasonló figyelhető meg a 20–30%-os magyarságú közösségekben is, ahol megduplá-

zódott a magyarok létszáma, mivel az ide „lekerülő” települések száma 18-ról 41-re nőtt.

A magyarság 30 év alatti 150 ezres vesztesége a lineáris trend fennmaradása esetén azt vetíti előre, hogy 90 év múlva nem lesz magyar identitású lakosság Szlovákiában. Ha pedig a csökkenés üteme tartós marad, amint 30 év alatt a háromnegyedére esett a magyarság 1991. évi létszáma, akkor 90 év múlva elszórtan körülbelül 170 ezres magyarság marad Szlovákiában.

Ezt követően vessünk egy pillantást a magyarság 1991 és 2021 közötti arányváltozásának területi differenciáltságára (8–9. ábra). 20 százalékpont feletti csökkenést mérhettünk a Csallóköz nyugati felében, Léva és Ipolyság között, a Zobor-vidéki magyarság esetében, de a Sajó–Bódva közének szlovákiai oldalán is, továbbá a Bodrogköz folytatásában is, Szlovákia délkeleti csücskében (Pregi–Novotný 2022). A magyarság aránycsökkenésének mértéke bizonyos fokú koncentrikusságot mutat, nemcsak Pozsony és Kassa környékén, de Kelet-Szlovákiában is, ahol Nagykapos és Királyhelmec magyar többségű városa közelében nem volt jelentős szlovák többségű városi centrum, mely esetleg elszívó-idevonzó hatásával megváltoztatta volna a környező települések etnikai arculatát, mint az bekövetkezett a 30 év alatt Csallóköz nyugati részén, vagy éppen Jolsva környékén.

10 százalékpontonál nagyobb mértékben csökkent a magyarság gyakorisága a Csallóköz többi részén, de a Garam és Ipoly közének déli, határhoz közeli szakaszán is. A csökkenés minimális volt Komárom, Párkány térségében, a Rima menti falvakban és a Bodrogközzel határos településeken. Növekedés pedig igazából csak néhány városban (Losonc) mérhető Dél-Szlovákiában, illetve a Szlovák-érchegység előterének néhány településén, ahol azonban a magyarság az elmúlt száz évben egyébként sem volt számottevő tényező.

A legtöbb városban 10 százalékpont feletti volt a magyarság csökkenése az utóbbi 30 évben, beleértve a Duna menti magyar többségű településeket (vö. 5. táblázat), de igaz ez az Ózddal átellenben fekvő településekre is, ahol a romák aránya nőtt meg (10. ábra). A Csallóköz nyugati felén és az Ipoly–Garam közén pedig 5–10 százalékpont közötti volt a magyarság arányának csökkenése az elmúlt 30 évben.

Azt is érdemes megvizsgálni, hogy a magyarság arányának csökkenése csak az asszimilációval (a szlovákság irányába), vagy a szlovákok magyar vidékekre történő költözésével is magyarázható (a Csallóköz nyugati felében nyilvánvalóan ez a helyzet), vagy a roma lakosság aránybeli növekedése (magasabb szaporulat vagy disszimiláció okán) is közrejátszik ebben. A kérdés tehát nem csak az, hogy ezt a helyzetet az egyik vagy mindkét nemzetiség alakította-e ki, de az is, hogy milyen társadalmi-gazdasági környezetben játszódik le a változás. Hiszen ahol a romák magas szaporulata és disszimilációs hajlandósága erős, ott aligha feltételezhetünk olyan magas fokú fejlettséget, ami a szlovák lakosság beáramlására kedvezően hatna. Azaz, a magyarok által (is) lakott falvak fejlettségi szintje oly módon (is) tipizálható, hogy megvizsgáljuk, melyik nemzetiség térnyerése figyelhető meg a magyarság rovására. Azokon a településeken, ahol szlovák migrációs vagy asszimilációs előretörés játszódott le, ott

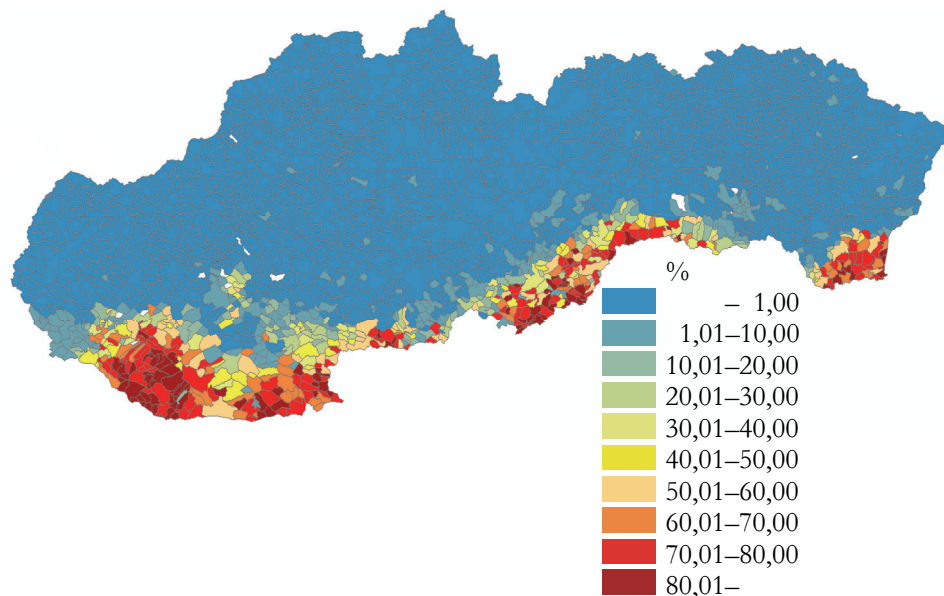
a társadalmi-gazdasági helyzetet kedvezőbbnek kell tekintenünk, mint ott, ahol a romák előretörése, akár szaporulat, akár migráció (Kipp-effektus, a magyarság kiköltözése) okán. A városok vonzereje szintén a rurális magyarság arányának csökkenéséhez vezet, miközben az eltűnő, süllyedő (sink) városok magyarságának esetleges növekedése nem változtatja meg az etnikai viszonyokat.

A 10. ábrán megmutatja, hogy számos magyarlakta településen (is) megduplázódott, sőt megháromszorozódott a magukat romáknak vallók létszáma, ami aránynövekedésükben is tükröződik. Különösen érvényes ez Rimaszécs térségében, de Királyhelmec környékén és Kassa déli szomszédságában is. A Garamtól nyugatra viszont nem ez továbbra sem jelentkezik élesen, sem a magyar, sem a szlovák többségű településállományban, a százalékpontos különbségek alaján.

Összevetve a 2010-es fejlettségi térképekkel, amikor is Szlovákia keleti felének magyarlakta része lényegesen kedvezőtlenebb adottságú volt, mint Nyugat-Szlovákia magyarlakta települései (Demeter 2020, Papp et al. 2021), és helyzete jelentősen romlott 1910-hez képest (Demeter 2018). Világosan kimutatható, hogy a roma lakosság jelenléte a fejletlenség ismérve is egyben (Demeter 2020). Losonc és Kassa között a magyarság arányának visszaszorulása legalább annyira a roma népesség életképességével magyarázható, mint a migrációval vagy vegyes házasságokkal, szemben a nyugati területekkel, ahol a Pozsony környékére költöző szlovákok nagy száma, a város vonzó hatása miatt esik a magyarok aránya.

8. ábra

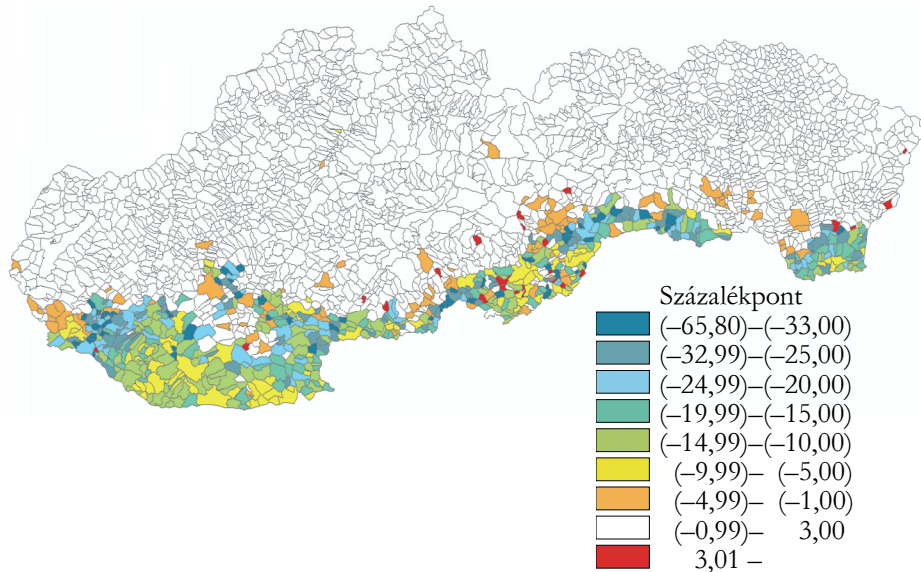
A magyarok százalékos aránya Szlovákia településein 2021-ben
The percentage of Hungarians in the settlements of Slovakia in 2021

Forrás: www.statistic.sk alapján saját szerkesztés.

9. ábra

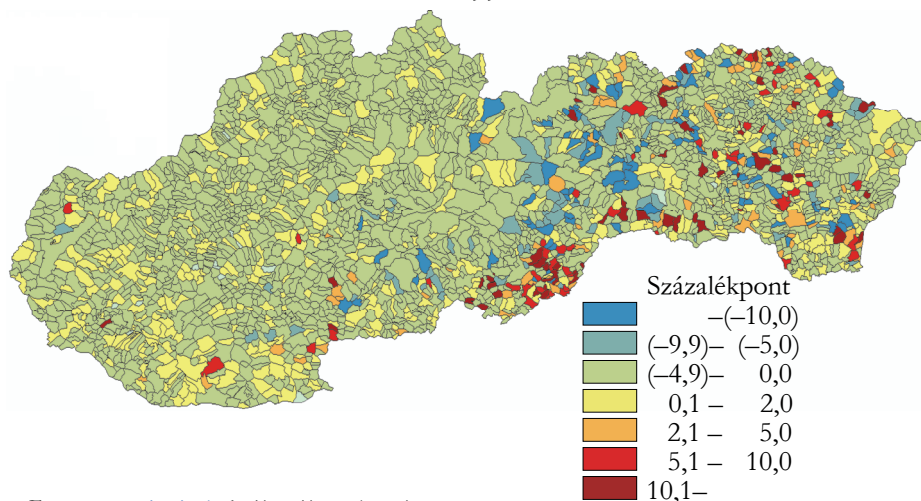
**A magyarok arányának százalékpontos változása 1991–2021 között,
egy generáció alatt**
Percentage points change in the proportion of Hungarians between 1991–2021,
within one generation

Forrás: www.statistic.sk alapján saját szerkesztés.

10. ábra

A roma lakosság arányának százalékpontos változása 1991–2021 között
Percentage points change in the proportion of the Roma population
between 1991–2021

Forrás: www.scitanie.sk alapján saját szerkesztés.

Összefoglalás

1919 elején a történeti Felsőmagyarország területén élő magyarság teljesen új politikai környezetben találta magát. Csehszlovákia, noha akkoriban demokratikus államnak számított, és (több állammal ellentétben) ratifikálta a békeszerződések nemzeti kisebbségeket érintő cikkelyeit is, megalakulása után mégis azonnal megkísérelte egy nemzetállam kiépítését. A magyarság létszámában már az első világháború után megtartott lakosság-összeírás és az 1930-ban megtartott második népszámlálás között 90 ezres volt a csökkenés. A második világháború után, a kollektív bűnösség kihirdetésével, 1950-ben a magyarság létszáma 350 ezer főre zuhant, de 1961. évi népszámlálás szerint újra meghaladta a félmillió főt, majd az 1970 és 1980-as évek kedvező demográfiai hulláma a magyarság létszámában is megmutatkozott. A rendszerváltozás után ismét gyökeres fordulat állt be. A magyarság lélekszáma az utóbbi harminc év alatt 150 ezer fővel zuhant. Az 1921-ben megtartott első népszámlálás alkalmával a magyarság létszáma Szlovákiában 650 597 fő volt, ami az ország lakosságának 21,68%-a volt. 2021-ben létszámuk 422 065 főre csökkent, és ez Szlovákia lakosságának csupán 7,75%-át teszi ki.

A 2021. évi népszámlálás több jelentős változást hozott, de nem ezek a fő okai a magyarság létszámváltozásának. Az előző népszámlálásnál is alkalmazott kétnyelvű lebonyolítás mellett most volt először lehetőség a kérdőívek teljesen önálló online kitöltésére. A másik újdonság a két nemzetiség megadásának, a többes identitás vállalásának lehetősége volt. A magyar nemzetiséget második helyen 34 089 fő jelölte meg.

Melléklet

M1. táblázat

**Csehszlovákia lakosságának létszáma
Szlovákia második világháború utáni területére átszámítva**
Population of Czechoslovakia converted into Slovakia's post- World War II territory

Év	Cseh		Szlovák		Magyar		Német	
	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %
1921	6 831 618	52,52	1 968 100	15,13	657 646	5,06	3 207 213	24,66
1930	7 426 284	53,03	2 295 809	16,39	603 764	4,31	3 304 641	23,60
1950	8 383 923	67,95	3 240 549	26,26	367 733	2,98	165 117	1,34
1961	9 069 222	65,98	3 836 213	27,91	533 934	3,88	140 402	1,02
1970	9 318 019	64,95	4 199 902	29,28	570 478	3,98	85 663	0,60
1980	9 791 122	64,06	4 676 378	30,60	579 166	3,79	61 129	0,40
1991	8 416 652	54,03	4 834 205	31,04	587 228	3,77	53 970	0,35
	Ukrán és orosz		Lengyel		Egyéb és ismeretlen		Összesen	
	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %
1921	102 313	0,79	109 580	0,84	130 134	1,00	13 006 604	100,00
1930	118 016	0,84	99 712	0,71	155 953	1,12	14 004 179	100,00
1950	67 615	0,55	72 624	0,59	40 889	0,33	12 338 450	100,00
1961	54 984	0,40	67 552	0,49	43 270	0,32	13 745 577	100,00
1970	58 651	0,41	65 132	0,45	47 142	0,33	14 344 987	100,00
1980	54 582	0,36	68 176	0,45	52 542	0,34	15 283 095	100,00
1991	40 624	0,26	62 042	0,40	1 581 829	10,15	15 576 550	100,00

Megjegyzés: 1991: morva – 1 368 350 fő (8,78%), sziléziai – 44 852 fő (0,29%), roma – 108 705 fő (0,70%), rutén – 19 123 fő (0,12%); 1991-ben az ukrán és orosz kategória az ukrán és rutén nemzetiség összesített adatait az orosz nélkül tartalmazza.

Forrás: Gyurgyik (1994: 84. o.).

M2. táblázat

Szlovákia lakosságának nemzetiségi megoszlása
Nationality distribution of the population of Slovakia

Év	Cseh		Szlovák		Magyar		Német	
	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %
1921	7 489	0,26	1 688 155	57,82	884 309	30,29	198 304	6,79
1930	72 635	2,42	1 952 368	65,06	650 597	21,68	145 844	4,86
1950	121 696	3,65	2 251 358	67,61	592 337	17,79	154 821	4,65
1961	40 365	1,17	2 982 524	86,64	354 532	10,30	5 179	0,15
1970	45 721	1,10	3 560 216	85,29	518 782	12,43	6 259	0,15
1980	47 402	1,04	3 878 904	85,49	552 006	12,17	4 760	0,10
1991	57 197	1,15	4 317 008	86,49	559 490	11,21	2 918	0,06
	Ukrán és orosz		Lengyel		Egyéb és ismeretlen		Összesen	
	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %	létszám, fő	arány, %
1921	97 162	3,33	10 069	0,34	34 306	1,17	2 919 794	100,00
1930	88 970	2,96	6 059	0,20	84 397	2,82	3 000 870	100,00
1950	95 359	2,86	7 023	0,21	107 199	3,22	3 329 793	100,00
1961	48 231	1,40	1 808	0,05	9 678	0,28	3 442 317	100,00
1970	35 435	0,85	1 012	0,02	6 621	0,16	4 174 046	100,00
1980	42 238	0,93	1 058	0,02	10 922	0,24	4 537 290	100,00
1991	39 260	0,79	2 053	0,04	13 242	0,27	4 991 168	100,00

Forrás: Gyurgyik (1994: 85. o.).

Megjegyzés: a lakosság létszáma Szlovákia II. világháború utáni területére van átszámítva; 1910-ben a nemzetiségi megoszlás az anyanyelvi hovatartozás alapján van feltüntetve. 1921; és 1930: az egyéb kategóriája tartalmazza a zsidó nemzetiségűeket. Létszámuk 1921-ben 73 211 fő (2,44%), 1930-ban 72 026 fő (0,22%) volt; 1991: morva – 6037 fő (0,11%), sziléziai – 405 fő (0,01%), roma – 75 802 fő (1,44%), rutén – 17 197 fő (0,33%); az ukrán és orosz kategória az ukrán és rutén nemzetiség összesített adatait az orosz nélkül) tartalmazza.

IRODALOM

- BEREZNAVY, A. (2020): Trianon: self-defeating self-determination *Regional Statistics* 10 (1): 151–156. <https://doi.org/10.15196/RS100106>
- BUTVIN, J. (1982): Hlavné tendencie slovenského vývinu v období zostreného národnostného útlaku (1848–1918) *Historický časopis* (30) 1: 47–53.
- DEMETER, G. (2018): Perifériák és fejlett régiók a történeti Magyarországon (1890–1910). In: DEMETER, G.–SZULOVSKY, J.: *Területi egyenlőségek nyomában a történeti Magyarországon. Módszerek és megközelítések* pp. 145–194., MTA BTK Budapest–Debrecen.
- DEMETER, G. (2020): Estimating regional inequalities in the Carpathian basin—historical origins and recent outcomes (1880–2010) *Regional Statistics* 10 (1): 23–59. <https://doi.org/10.15196/RS100105>
- FAZEKAS, J.–HUNČÍK, P. (szerk.) (2006): *Magyarok Szlovákiában. Összefoglaló jelentés (1989–2004)* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Dunaszerdahely, Lilium Aurum, Somorja.

- GULYÁS, L. (2008): Regionalizációs törekvések és etnoregionalizmus a poszt-kommunista Szlovákiában 1989–1998 *Tér és Társadalom* (22) 4: 189–204.
<https://doi.org/10.17649/TET.22.4.1206>
- GYURGYÍK, L. (1993): Előszó. In: POPÉLY, GY: *Népfogyatkozás – A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918–1945* pp. 5–11., Kalligram, Bratislava.
- GYURGYÍK, L. (1994): *Magyar mérleg* Kalligram, Pozsony.
- GYURGYÍK, L. (2004a): *Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében*. Kalligram, Pozsony.
- GYURGYÍK, L. (2004b): A magyarság demográfiai, település- és társadalomszerkezetének változásai. In: FAZEKAS, J.–HUNČÍK, P. (szerk.): *Magyarok Szlovákiában. Összefoglaló jelentés (1989–2004)* pp. 143–188., Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, Lilium Aurum, Dunaszerdahely.
- GYURGYÍK, L. (2006): *Népszámlálás 2001* Kalligram, Pozsony.
- GYURGYÍK, L. (2019): *Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarok körében. Különös tekintettel a egyes házasságokra* In 11th International Conference of J. Selye University, 63–77., Komárno, Slovakia. <https://doi.org/10.36007/3310.2019.63-77>
- HAJDÚ, Z. (2020): Structural and administrative implications of the Trianon Peace Treaty, 1920 *Regional Statistics* 10 (1): 3–22. <https://doi.org/10.15196/RS100103>
- HOLEC, R. (2012): Úvahy k fenoménu maďarizácie pred rokom 1918. In: BYSTRICKÝ, V.–KOVÁČ, D.–PEŠEK, J. *Kľúčové problémy moderných slovenských dejín 1848–1992* pp. 80–135., Veda vydavateľstvo SAV, Bratislava.
- HORBULÁK, ZS. (2014): A marketing nyelvhasználati kérdései. A marketingstratégia nyelvi buktatói a határon átnyúló kereskedelem esetében *Fórum Társadalomtudományi Szemle* (16) 4: 107–123.
- HORBULÁK, ZS. (2015): Dél-Szlovákia gazdasági és szociális helyzete néhány mutató tükrében *Fórum Társadalomtudományi Szemle* (17) 3: 43–56.
- HORBULÁK, ZS. (2017): Dél-Szlovákia gazdasági és szociális helyzete néhány mutató tükrében (2. rész) *Fórum Társadalomtudományi Szemle* (19) 4: 71–78.
- HUČKO, J. (1998): Ilegálna maďarizácia 1790–1840. In: *Historik Daniel Rapant. Život a dielo (1897–1988)* pp. 159–164., Matica slovenská–Slovenský historický ústav, Martin–Bratislava.
- JANICS, K. (1992): *A bontalanság évei* Madách Könyv- és Lapkiadó, Bratislava.
- KEMÉNYFI, R. (2002): *A gömöri etnikai termostaik. A történeti Gömör és Kis-Hont vármegye etnikai térszerkezetének változása – különös tekintettel a szlovák–magyar etnikai határ futására*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Komárom–Dunaszerdahely.
- KSH (1996): *Magyarország népessége és gazdasága* Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- LAKATOS, M. (2011): A területiség jelentősége a magyar népszámlálások történetében *Területi Statisztika* (14) 5: 452–468.
- LAMPL, ZS. (2007): *Magyarnak lenni* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- LAMPL, ZS. (2012): *A szlovákiai magyarok szociológiája* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- LANSTYÁK, I. (1998): *A magyar nyelv szlovákiai változásainak sajátosság* Lilium Aurum, Dunaszerdahely.
- LANSTYÁK, I. (2000): *A magyar nyelv Szlovákiában* Osiris–Kalligram–MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest–Pozsony.

- LÁSZLÓ, B.–A. SZABÓ, L.–TÓTH, K. (szerk.) (2006): *Magyarok Szlovákiában. Oktatásügy. (1989–2006)* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- LENTNER, CS.–HORBULÁK, ZS. (2021): A gyermekvállalási és családtámogatási rendszer egyes állampénzügyi szegmensei Szlovákiában *Pénzügyi Szemle* 66 (4): 494–512. https://doi.org/10.35551/PSZ_2021_4_2
- LISZKA, J. (2002): *A szlovákiai magyarok néprajza* Osiris Kiadó–Lilium Aurum, Budapest–Dunaszerdahely.
- MAGYAR KIR. KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (1902): A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása: Első rész. *A népesség általános leírása községekint* Magyar Statisztikai Közlemények, új sorozat, 1. kötet. Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- MAGYAR KIR. KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (1912): A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. *A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint* Magyar Statisztikai Közlemények, új sorozat 42. kötet, Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- MÉSÁROŠ, J. (1995): Deformácie pri využívaní údajov sčítania ľudu v novodobých maďarsko-slovenských sporoch. In: MINÁČ, V.–SEDLÁK, V.–ČAPLOVIČ, D.–DORULA, J.–DEÁK, L.–MÉSÁROŠ, J.–GÁFRIK, M.–SLOBODNÍK, D.–ŠTEVČEK, J.–BENŽA, M.–PROCHÁČKA, P.: *Slovensko–maďarské vzťahy v strednej Európe* pp. 54–73., Ministerstvo kultúry SR, Kubko-Goral, Bratislava.
- MEZEI, I. (2005): Állam – Ország – Régió és a valóság *Tér és Társadalom* 19 (3–4) 187–203. <https://doi.org/10.17649/TET.19.3-4.1026>
- MEZEI, I. (2008): *Városok Szlovákiában és a magyar batár mentén* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Pécs, MTA RKK, Somorja.
- MEZEI, I.–HARDI, T. (2003): A szlovák közigazgatás és területfejlesztés aszimmetriái *Tér és Társadalom* 17 (4) 127–155. <http://doi.org/10.17649/TET.17.4.920>
- PAPP, I.–PÉNZES, J.–DEMETER, G. (2021): A közlekedési hálózatok és a komplex területi fejlettség időbeli összehasonlító vizsgálata a történelmi Magyarország példáján *Területi Statisztika* 61 (4): 445–465. <https://doi.org/10.15196/TS610402>
- POPÉLY, Á. (2003): Trianon etnikai következményei a Felvidéken, különös tekintettel a magyar nyelvterület szláv kolonizálására *Studia Caroliensia* 1-2: 43–60.
- POPÉLY, GY. (1989): A magyarság számának alakulása az 1921. és 1930. évi csehszlovákiai népszámlálások tükrében *Századok* 123 (1–2): 45–75.
- POPÉLY, GY. (1995): *Ellenszéiben* Kalligram, Bratislava.
- PREGI, L.–NOVOTNÝ, L. (2022): Impact of migration and natural reproduction on the development of the Slovak–Hungarian ethnic boundary in eastern Slovakia, 1991–2018 *Regional Statistics* 12 (1): 77–103. <http://doi.org/10.15196/RS120102>
- RÁMIŠOVÁ, Š. (2013): Zrození „Husákových dětí”. Možné účinky populační politiky. In: MICHÁLECH, S.–LONDÁK, M. (szerk.): *Gustáv Husák, moc politiky, politik moci* pp. 863–889., Veda, Bratislava.
- ŠUTAJ, Š. (1996): Reslovakizácia v slovenskej politike v rokoch 1945–1948 *Slezský sborník* 94 (3): 182–189.
- SZABÓMIHÁLY, G. (2008): A magyar nyelv helyzete Szlovákiában. In: *Identitás – nyelv – irodalom* pp. 101–114., Muravidéki Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár–Dunaszerdahely.

- SZABÓMIHÁLY, G.–LANSTYÁK, I. (szerk.) (2011): *Magyarok Szlovákiában. VII. kötet. Nyelv*
Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- SZARKA, L. (1993): Kisebbségvédelem, reciprocitás, revízió. In: TÓTH, L.: *Fejezetek a Csehszlovákiai magyarság történetéből* pp. 87–102., Kalligram, Bratislava.
- VADKERTY, K. (1993): *A reszlovakizáció* Kalligram, Pozsony.
- ZALABAI ZS. (1995): *Mit ér a nyelvünk, ha magyar? A „táblabáború” és a „névbáború” a szlovákiai magyar sajtódokumentumaiból 1990–1990* Kalligram, Pozsony.

INTERNETES HIVATKOZÁS

- HORVÁTH SZOMOLAI, A. (2019): *Haldoklik-e a szlovákiai magyar oktatási rendszer?*
<https://ma7.sk/kozelet/oktatas/haldoklik-e-a-szlovakiai-magyar-oktatasi-rendszer/> (letöltve: 2022. augusztus 1.)
- Népszámlálás. Az Új Szó napilap melléklete*, 2021. február. <https://ujso.com/nepszamlalas> (letöltve: 2022. augusztus 1.)

HONLAP

- www.scitanie.sk (letöltve: 2022. augusztus 1.)
- www.statistic.sk (letöltve: 2022. augusztus 1.)

TÖRVÉNYEK/JOGSZABÁLYOK

- [1] <https://www.lewik.org/term/1572/prava-narodnostnych-mensin-a-etnickych-skupin-ustava-slovenskej-republiky/> (letöltve: 2022. augusztus 1.)
- [2] <https://torvenytar.sk/zakon-342> (letöltve: 2022. augusztus 1.)
- [3] <https://torvenytar.sk/zakon-66>
https://torvenytar.sk/pdfRules/1646751984_417_2021.pdf
(letöltve: 2022. augusztus 1.)